

Urbano zelenilo

Sjena na plućima

zapuštenog grada

Postoji jedna stara narodna izreka koja kaže da ukoliko želiš da upoznaš neki narod i neki grad, ljude koji tu žive, onda pogledaj njihove parkove, vrtove, bašte... Nažalost, kada stranac dođe i vidi koliko je Sarajevo zapušteno, zaista dobije lošu sliku o nama, smatra dr. Mirza Dautbašić, profesor na Šumarskom fakultetu u Sarajevu

PIŠE: Amir Telibećirović FOTO: Haris Čalkić

Širom BiH drveće u parkovima odumire, naročito divlji kesten - *aesculus hippocastanum*. Možda to i nije neka novost, ali je potrebno ponavljati odnosno podsjećati ljude da to nije minorni problem. Fokus ove priče je prvenstveno na parkovima u gradovima, mada i šumsko drveće ima dosta problema sa ljudima, ali to je potrebno zasebno obrađivati zbog svoje složenosti i specifičnosti u odnosu na urbane cjeline. Jedna od stvari kojom se pravdamo kada je riječ o mnoštvu nestalog drveća, naročito na području Sarajeva,

jeste protekli rat. Tačno je da je puno drveća i parkova nestalo za vrijeme vojne opsade Sarajeva, ali je također tačno i da svih ovih godina poslije toga nije učinjeno dovoljno da bi se sve to namirilo. Zapravo, učinjeno je malo, tek toliko da bi izgledalo da se nešto radi, a osim toga zelene površine su se smanjivale u korist betona, parkinga i brojnih objekata. Problem su i masovna svjesna i nesvjesna oštećenja stabala uz tradicionalno zatrpavanje smećem.

ZAPUŠTENI GRAD

Sa ovom ocjenom se slaže i profesor dr. Mirza Dautbašić, šef katedre za zaštitu šuma i urbanog zelenila pri

Šumarskom fakultetu u Sarajevu. On navodi i to da je problem sa obolijevanjem drveća, a pogotovo divljeg kestena, prisutan u cijeloj BiH skoro podjednako, ali da bi Sarajevo kao prijestolnica ipak trebalo da bude reprezent države kroz koji bi trebalo da se prepozna ostatak zemlje. O tome Dautbašić kaže:

- Postoji jedna stara narodna izreka koja kaže, ukoliko želiš da upoznaš neki narod i neki grad, mjesto, ljude koji tu žive, onda pogledaj njihove parkove, vrtove, bašte... Nažalost, kada stranac dođe i vidi koliko je Sarajevo zapušteno, zaista dobije lošu sliku o nama. Što se tiče aktuelne slike gradskog zelenila, situacija je jako loša. Bio je rat, bila su ratna

pustošenja, veliki broj stabala je oštećen, posječen za vrijeme rata... Međutim od rata je prošlo puno vremena tako da se u ovom periodu moglo nešto učiniti da se spasi ono što je ostalo i da se podignu nove parkovske površine. Bilo je nekog sađenja, ali nažalost ništa nije rađeno u okviru strategije, niti po projektima koji su naručivani od Šumarskog fakulteta. To je rađeno samo da se zamažu oči, da se jednostavno kaže – mi nešto radimo.

I zaista, od strane Šumarskog fakulteta upozoravano je na ovo što će se desiti. Kako navodi Dautbašić, prije nekoliko godina je fakultet poslao projekat i upozorenje u Sarajevski kanton, da se u gradu ne sade platan i divlji kesten, vrste koje su stigle u okviru poslijeratnih donacija, a koje nisu trebale kod nas biti zasađene. Razlog je jednostavan - ne smiju se saditi vrste kojima podneblje ne odgovara. Ako se to ipak desi, ona će jedno vrijeme

POSLEDNJA KONFERENCIJA KOJA SE BAVILA
TRETANOM URBANOG ZELENILO U SARAJEVU
ODRŽANA JE SREDINOM OSAMDESETIH
GODINA PRETHODNOG VIJEKA!?

Profesor dr. Mirza Dautbašić, šef katedre za zaštitu šuma i urbanog zelenila pri Šumarskom fakultetu u Sarajevu

Potvrda oboljenja

Izvršni direktor Kantonalnog javnog komunalnog preduzeća Park d.o.o. Sarajevo Suad Hećo potvrdio je da su stabla divljeg kestena u sarajevskom kantonu oboljela od bolesti pod nazivom *cameraria ohrida*, poznatije kao kestenov moljac miner, uz podsjećanje da je ista stvar prisutna u skoro cijeloj Evropi. Što se tiče oktobarskih masovnih lomova drveća od teškog snijega, Parkovi uposlenici su najviše bili angažovani na formiranju krošnji platanu. Inače, najbrojnija oštećenja su zabilježena na potezu Otoka - Iliđža, gdje je oštećeno 280 stabala platanu.

Banja Luka bar nešto radi i planira

Dragan Čomić, izvršni menadžer Akademskog udruženja za zaštitu zdravlja, ljudi, imovine i prirodnih dobara *Eko-Logic* iz Banje Luke, tvrdi da su 2002. godine vršena zadnja ispitivanja stanja drveća na području Banje Luke i okoline, čime su obuhvaćena i stabla divljeg kestena. Stoga Čomić smatra da je teško precizno govoriti o trenutnom stanju drveća, ali da određeni problemi postoje. Područje Banje Luke je bilo pošteđeno direktnih ratnih razaranja tokom devedestih godina, pa je sječa drveća svedena na minimum u odnosu na mjesta poput Sarajeva. Ipak, održavanje drveća zdravim je veliki posao sa ratom ili bez njega i vrši se raznoliko. Metode su različite od mjesta do mjesta i od jedne do druge ustanove, tako da Čomić kaže da se sa nekim od načina rada, kao što je spomenuto injektiranje, nije susretao:

- Koliko mi je poznato, nije bilo tih metoda u Banjaluci, a isto tako nije bilo presađivanja mladica divljeg kestena sa nekog područja koje je klimatski dosta drugačije. Kesteni jesu ugroženi u odnosu na ostalo drveće u gradovima, i sada se izbjegavaju za formiranje drvoreda. Gdje god postoji mogućnost, vrši se zamjena kestena drugim vrstama.

U vezi sa tretmanom urbanog zelenila, u Banjoj Luci se nešto radi i planira po tom pitanju. Od strane donatora Švedske agencije za razvoj i saradnju (SIDA) odobrena je implementacija projekta pod nazivom: *Jačanje svijesti o održivim metodama izgradnje objekata*, predloženog od strane *Eko-logica* iz Banje Luke. Projekat će se implementirati u okviru SECTOR nacionalnog programa, uz koordinaciju Regionalnog centra za životnu sredinu (REC) BiH. Osim toga, iz Banje Luke se uređuje jedini web portal u regionu koji se bavi problemima gradskog zelenila, a nalazi se pod linkom - <http://www.urbano-zelenilo.org/>.

me ostati na mjestu gdje je posađena, pokazivaće znakove života, međutim nakon određenog vremena, zbog neodgovarajućeg zemljišta i klime, te biljke će početi fiziološki da odumiru. Kasnije se nadovežu biljne bolesti, štetni insekti, kao što je slučaj sa divljim kestenom. Zato imamo situaciju da već od sredine jula lišće počne mijenjati boju, požuti, počne otpadati, tako da stabla već usred ljeta počnu gubiti one funkcije zbog kojih su zasađena - estetsku, ekološku, turističku, zdravstvenu, rekreativnu. Neke od ovih poslijeratnih donacija platana i divljeg kestena nisu se uklapale u sarajevski ambijent, prvenstveno klimatski, jer su uvezeni sa mediteranskog područja – uglavnom iz Španije. Prelazak sa takve klime u kontinentalnu, planinsku i prohladnu sarajevsku kotlinu ostavilo je neželjene posljedice i po drveće i po gradske parkove, a samim tim i na zdravlje stanovništva. Pri spomenu platana, mnogi će pomisliti kako bi se oni trebali lako uklopiti u sarajevski pejzaž, jer, tako često smo se znali pohvaliti stogodišnjim platanima u Velikoj aleji prema Vreli Bosne. Razlika je u tome što su platan podno Igmana zasađeni u austrougarskom periodu, kada se vodilo računa da drveće klimatski odgovara podneblju. Tada oni nisu donošeni iz dijametralno drugačije klime i tipa zemljišta, nego iz odgovarajuće, odnosno one koja je srodna klimi Sarajevskog polja. O urbanom zelenilu računa se mora voditi i redovno i temeljito, jer se gradske sredine vrlo brzo ra-

zvijaju i šire, a s time brže i za- gađuju. Međutim, takav odnos se ne može naći među vrlinama urbanog Sarajeva ali i drugih gradova BiH. Dovoljno je podsjetiti da je posljednja konferencija koja se bavila tretmanom urbanog zelenila u Sarajevu održana sredinom osamdesetih godina prethodnog vijeka. Stoga, ako Sarajevo ima pretenzije da bude urbana metropola, među prvim stvarima kojima se treba ozbiljno pozabaviti jeste zelenilo.

Jedna od mogućih katastrofa na koju su upozoravali stručnjaci sa Šumarskog fakulteta u vezi sa nestručnom i pogrešnom sadnjom, desila se u oktobru ove godine. Prvi teški jesenji mokri snijeg uništio je skoro cijeli zeleni fond grada. Na fakultetu su, pored ostalog, naglašavali da će baš to drveće među prvima stradati, i to ponajviše, kao što se i desilo. Inače, fakultet ima izvanrednu saradnju sa preduzećem *Park*, ali je ta firma, koja se bavi gradskim zelenilom, ograničena finansijama.

SITUACIJA JE PORAŽAVAJUĆA

O bolestima koje napadaju stabla, sa naglaskom na aktuelni globalni problem vezan za divlji kesten, profesor Dautbašić kaže:

- Ne postoji nijedno stablo divljeg kestena u Evropi koje nije napadnuto. Ako nađete barem jedno stablo u BiH koje nije napadnuto kestenovim moljcem - minerom, daću vam dukat. A mi smo svojedobno predlagali projekat zaštite divljeg kestena u Velikoj aleji.

Trenutno smo u procesu davanja prijedloga o statusu Velike aleje i Vrele Bosne. A situacija je poražavajuća...

Inače, najefikasniji način zaštite je upotreba hemijskih sredstava, insekticida, ali to su otrovna sredstva i Dautbašić sa svojim kolegama ih niti podržava niti preporučuje. Pogotovo na Vreli Bosne koje je dio vodoopskrbnog područja. Međutim, postoje biološke i biotehničke metode koje su predložene i koje su vrlo efikasne. Stručnjaci sa Šumarskog fakulteta skupljanje opalog lišća i njegovo uništavanje drže za apsolutno najefikasniju metodu. Dakle, kad lišće opadne, odmah ga treba skupiti i odnijeti na neko mjesto gdje će se ili spaliti ili zakopati. Postoje i biotehničke metode kao što su feromoni sa klopakama. Sve te metode su već ispitane i isprobane.

Dautbašić naglašava i neke od očekivanih problema u ovakvoj situaciji, a odnose se, naravno, na nedostatak finansija, pored ostalog:

Rezultati mojih istraživanja su publikovani i koriste ih ljudi u inostranstvu, u Austriji, u Evropi. A ovdje, čim spomeneš mogućnost da se nešto uradi na zaštiti drveća, odmah se prepriječii problem nedostatka sredstava. Ipak, nedavno smo imali jedan korektan i otvoren razgovor u kantonalnom ministarstvu prostornog uređenja, gdje je rečeno da se mora brzo reagovati. Rečeno je da će Kanton stati iza svakog projekta koji će donijeti dobrobit ovom gradu.

PRESKUPA MAKRO INFUZIJA

Inače, profesori sa Šumarskog fakulteta baš i nisu optimisti kada je u pitanju budućnost divljeg kestena ali i ostalog gradskog zelenila. Kao dodatni problem profesor ističe neraspoređenost školovanog kadra na pravim pozicijama, pa sve asocira na situaciju u kojoj, na primjer, automehaničar može biti frizer. Prema njima, nekompetentne osobe bave se problemima zelenila, parkova i drveća, što je inače problem skoro cijele BiH, u raznim oblastima, od politike do

**ZAŠTO VEĆ SREDINOM JULA LIŠĆE
DIVLJEG KESTENA, PA I PLATANA, POČINJE
MIJENJATI BOJU, ŽUTJETI I OPADATI?**

Kesten stigao iz Makedonije

Divlji kesten je u BiH alohtona vrsta, a donešen je za vrijeme otomanske vladavine, prije 400 i više godina iz makedonskih prirodnih šuma, i to kao vrsta značajna u veterinarskoj medicini onog doba. Tada počinje sadnja, u početku u manjem obimu kao pojedinačna stabala u gradskim centrima, a kasnije, dolaskom Austro-ugarske i u parkovima, drvoredima i alejama. Vijek ove vrste je kratak, a postoje individue koje su sadene tijekom austro-ugarske vladavine i dostižu zavidne dimenzije, kako visinom tako i promjerom. Sadnja divljeg kestena u Sarajevu i drugim bh. mjestima nastavlja se i kasnije, a posebno u periodu pred Zimske olimpijske igre u Sarajevu (1983. godine), kao i u periodu nakon rata u BiH, tijekom 1996. i 1997. godine. U gradskim uvjetima, sa specifičnim mikroklimatskim uvjetima, divlji kesten pokazuje dobra svojstva kao i određenu toleranciju prema stalnim gradskim zagađivačima, a slabost ka insektima minerima lista, što značajno modificira njegova morfološka svojstva.

(iz studije prof. dr. Dalibora Balliana, profesora na Šumarskom fakultetu u Sarajevu)

neke ozbiljne biljne struke. Stoga se Šumarski fakultet sprema da predloži obuku ljudi koji oblikuju stabla kao prvi korak u bolja i zelenija vremena.

Vjeruje se da su mnoge aktualne bolesti među ljudima, na čelu sa famoznom svinjskom gripom, vezane za ubrzan nestanak zelenih površina. Jer, drveće kroz svoju ekološku funkciju za sebe veže štetne materije. Nauka je tačno dokazala koliko štetnih gasova i prašine prikuplja, naprimjer, jedan list divljeg kestena. Značaj divljeg kestena je prepoznat u skoro svim evropskim metropolama, pa je sađen zbog svojih višestruko korisnih svojstava. U Njemačkoj ga zovu drveće bašti, u Engleskoj njegove plodove zovu konjsko kestenje, jer se konji hrane njime. Lišće i cvijeće divljeg kestena stvara atraktivan ambijent na mjestima gdje ljudi borave, rade i žive. Iako su oboljenja kestenovog drveta zabilježena svugdje, neke sredine se relativno uspješno nose sa tim. Prije nekoliko godi-

na se širom Evrope preporučavala metoda makro infuzije, kojom se posebnim pumpama i mašinama ubrizgava insekticid u stablo. Na taj način larve dolaze u dodir sa insekticidom i ugibaju. Ali ta metoda ima svoj nedostatak koji se ispoljava po onoj našoj *skuplja pita neg' tepsija*. Nakon par godina, rupe koje sa naprave na kori stabla za vršenje tog injektiranja, poslužile su kao ulaz u drvo za druge štetne insekte i mikroorganizme. Zbog toga se odustalo i od te metode. Greške i posljedice su očekivane, ali to se utvrdi tamo gdje se barem nešto konkretno radi u vezi sa tim, za razliku od BiH. Naša jedina utjeha, barem za sada, je da pitomi kesten, koji se u nekim našim krajevima uzgaja, nema problema kao divlji. Njegovi plodovi i dalje se prodaju, kupuju i jedu na ulicama, i dalje se organizuju kestenijade u nekim našim krajevima. Samo što u ovakvoj državi, i pitomi kesten može "podivljati" zbog našeg odnosa prema njemu. ●

KORUPCIJA